

Заняття № 4

Тема заняття: Значення синуса, косинуса, тангенса для кутів 30° , 45° , 60° .

Тип заняття: засвоєння нових знань і вмінь.

Цілі заняття:

 формування предметних компетентностей: домогтися засвоєння основних співвідношень між тригонометричними функціями одного кута, формул доведення, способу обчислення та значень синуса, косинуса й тангенса кутів 30° , 45° , 60° ; сформувати вміння розв'язувати задачі на застосування цих співвідношень та значень тригонометричних функцій;

 формування ключових компетентностей: формувати вміння оперувати числовою інформацією; сприяти самовихованню ініціативності, відповідальності, упевненості в собі.

Пояснювальна записка до заняття.

Заняття № 4 складається з теоретичного матеріалу з теми «Значення синуса, косинуса, тангенса для кутів 30° , 45° , 60° », презентації, відео, практичних, тестових завдань для самоконтролю знань з теми. Для більшої зацікавленості з даної тем пропонуємо вам ознайомитися з цікавими фактами про Піфагора, переглянути відео ролики. На слайдах 3-7 ви можете перевірити себе до готовності вивчення нової теми, а вже на слайдах 23-32 ви можете перевірити себе з метою контролю набутих знань, вмінь та навичок з теми.

Рекомендації щодо опрацювання заняття.

1. Вивчити теоретичні відомості про значення синуса, косинуса, тангенса й котангенса для кутів 30° , 45° , 60° .
2. Переглянути презентацію до заняття № 4.
3. Ознайомитись із основними співвідношеннями між тригонометричними функціями одного кута, формул доповнення, способу обчислення та значень синуса, косинуса, тангенса й котангенса кутів 30° , 45° , 60° .
4. Зробити опорний конспект.
5. Вивчити основні поняття.
6. Розглянути приклади розв'язування завдань.

7. Розв'язати завдання з теми.
8. Відповісти на питання для самоконтролю.

Відомості про практичне застосування.

Наприкінці заняття учні зможуть обчислювати значення синуса, косинуса, тангенса для кутів 30° , 45° , 60° , розв'язувати задачі на застосування основних співвідношень та значень тригонометричних функцій.

Хід заняття

I. Актуалізація опорних знань.

✚ У прямокутному трикутнику один із гострих кутів дорівнює 45° , а один із катетів – 7 см. Знайдіть другий гострий кут і другий катет.

✚ Знайдіть гіпотенузу прямокутного рівнобічного трикутника, якщо його катет дорівнює 8 см.

✚ У рівносторонньому трикутнику ABC AD – медіана. Знайдіть кути трикутника ADC .

✚ Знайдіть висоту рівностороннього трикутника, якщо його сторона дорівнює 6 см.

II. Сприйняття та усвідомлення нового матеріалу.

1. Співвідношення між тригонометричними функціями одного кута.

ТЕОРЕМА (основна тригонометрична тотожність)

Для будь-якого гострого кута α

$$\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha = 1.$$

ДОВЕДЕННЯ

□ За означенням синуса і косинуса гострого кута прямокутного трикутника (рис. 1) маємо:

$$\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha = \left(\frac{a}{c}\right)^2 + \left(\frac{b}{c}\right)^2 = \frac{a^2 + b^2}{c^2}.$$

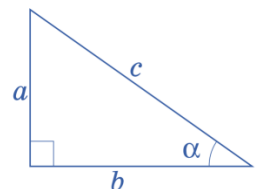

Рис. 1

За теоремою Піфагора чисельник цього дробу дорівнює c^2 , тобто $\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha = 1$. ■

НАСЛІДОК

Для будь-якого гострого кута α

$$\sin \alpha = \sqrt{1 - \cos^2 \alpha}, \quad \cos \alpha = \sqrt{1 - \sin^2 \alpha}.$$

Доведемо ще кілька тригонометричних тотожностей.

Безпосередньо з означень синуса і косинуса маємо:

$$\frac{\sin \alpha}{\cos \alpha} = \frac{a}{c} : \frac{b}{c} = \frac{a}{c} \cdot \frac{c}{b} = \frac{a}{b} = \operatorname{tg} \alpha, \text{ тобто } \operatorname{tg} \alpha = \frac{\sin \alpha}{\cos \alpha}.$$

Аналогічно доводиться, що $\operatorname{ctg} \alpha = \frac{\cos \alpha}{\sin \alpha}$.

Звідси випливає, що $\operatorname{tg} \alpha \cdot \operatorname{ctg} \alpha = 1$.

2. Формули доповнення.

ТЕОРЕМА (формули доповнення)

Для будь-якого гострого кута α

$$\sin(90^\circ - \alpha) = \cos \alpha, \quad \cos(90^\circ - \alpha) = \sin \alpha.$$

ДОВЕДЕННЯ

□ Розглянемо прямокутний трикутник ABC з гіпотенузою AB (рис. 2). Якщо $\angle A = \alpha$, то $\angle B = 90^\circ - \alpha$. Подавши синуси і косинуси гострих кутів трикутника, маємо:

$$\sin \angle B = \frac{AC}{AB}, \quad \cos \angle A = \frac{AC}{AB}, \text{ тобто } \sin(90^\circ - \alpha) = \cos \alpha,$$

$$\sin \angle B = \frac{BC}{AB}, \quad \cos \angle A = \frac{BC}{AB}, \text{ тобто } \cos(90^\circ - \alpha) = \sin \alpha. \text{ Теорему доведено. } \blacksquare$$

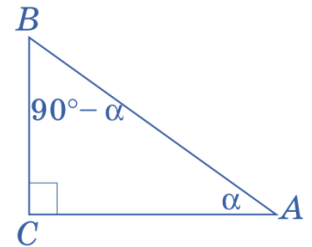

Рис. 2

НАСЛІДОК

Для будь-якого гострого кута α

$$\operatorname{tg}(90^\circ - \alpha) = \operatorname{ctg} \alpha, \quad \operatorname{ctg}(90^\circ - \alpha) = \operatorname{tg} \alpha.$$

3. Обчислення синуса, косинуса й тангенса кута 45° .

Для обчислення значень тригонометричних функцій кута 45° розглянемо рівнобедрений прямокутний трикутник ABC з катетами $AC = BC = a$ (рис. 3). За теоремою Піфагора $AB = a\sqrt{2}$. Маємо:

$$\sin 45^\circ = \frac{BC}{AB} = \frac{a}{a\sqrt{2}} = \frac{1}{\sqrt{2}} = \frac{\sqrt{2}}{2};$$

$$\cos 45^\circ = \frac{AC}{AB} = \frac{a}{a\sqrt{2}} = \frac{1}{\sqrt{2}} = \frac{\sqrt{2}}{2};$$

$$\operatorname{tg} 45^\circ = \frac{BC}{AC} = \frac{a}{a} = 1; \quad \operatorname{ctg} 45^\circ = \frac{AC}{BC} = \frac{a}{a} = 1.$$

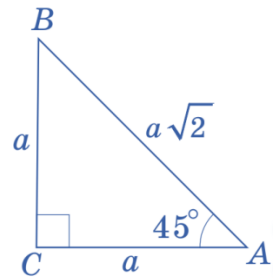

Рис. 3

4. Обчислення синуса, косинуса й тангенса кута 30° .

Обчислимо значення тригонометричних функцій кута 30° . Для цього в рівносторонньому трикутнику ABC зі стороною a проведемо висоту BD , яка є також бісектрисою і медіаною (рис. 4). У трикутнику ABD $\angle D = 90^\circ$, $\angle B = 30^\circ$,

$AB = a$, $AD = \frac{a}{2}$, і за теоремою Піфагора $BD = \frac{a\sqrt{3}}{2}$. Маємо:

$$\sin 30^\circ = \frac{AD}{AB} = \frac{\frac{a}{2}}{a} = \frac{1}{2};$$

$$\cos 30^\circ = \frac{BD}{AB} = \frac{\frac{a\sqrt{3}}{2}}{a} = \frac{\sqrt{3}}{2};$$

$$\operatorname{tg} 30^\circ = \frac{AD}{BD} = \frac{\frac{a}{2}}{\frac{a\sqrt{3}}{2}} = \frac{1}{\sqrt{3}} = \frac{\sqrt{3}}{3};$$

$$\operatorname{ctg} 30^\circ = \frac{BD}{AD} = \frac{\frac{a\sqrt{3}}{2}}{\frac{a}{2}} = \sqrt{3}.$$

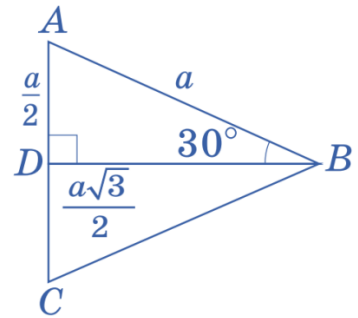

Рис. 4

5. Обчислення синуса, косинуса й тангенса кута 60° .

За допомогою формул доповнення отримуємо значення тригонометричних функцій кута 60° :

$$\sin 60^\circ = \sin(90^\circ - 30^\circ) = \cos 30^\circ = \frac{\sqrt{3}}{2};$$

$$\cos 60^\circ = \cos(90^\circ - 30^\circ) = \sin 30^\circ = \frac{1}{2};$$

$$\operatorname{tg} 60^\circ = \operatorname{tg}(90^\circ - 30^\circ) = \operatorname{ctg} 30^\circ = \sqrt{3};$$

$$\operatorname{ctg} 60^\circ = \operatorname{ctg}(90^\circ - 30^\circ) = \operatorname{tg} 30^\circ = \frac{\sqrt{3}}{3}.$$

Функція	Кут α		
	30°	45°	60°
$\sin \alpha$	$\frac{1}{2}$	$\frac{\sqrt{2}}{2}$	$\frac{\sqrt{3}}{2}$
$\cos \alpha$	$\frac{\sqrt{3}}{2}$	$\frac{\sqrt{2}}{2}$	$\frac{1}{2}$
$\operatorname{tg} \alpha$	$\frac{\sqrt{3}}{3}$	1	$\sqrt{3}$
$\operatorname{ctg} \alpha$	$\sqrt{3}$	1	$\frac{\sqrt{3}}{3}$

III. Осмислення нового матеріалу.

1. Приклади розв'язання та оформлення завдань.

Завдання 1. Знайдіть косинус і тангенс гострого кута прямокутного трикутника, синус якого дорівнює 0,8.

Розв'язання.

Нехай для гострого кута α $\sin \alpha = 0,8$. Тоді $\cos \alpha = \sqrt{1 - \sin^2 \alpha}$, тобто $\cos \alpha = \sqrt{1 - 0,8^2} = \sqrt{0,36} = 0,6$.

Оскільки $\operatorname{tg} \alpha = \frac{\sin \alpha}{\cos \alpha}$, то $\operatorname{tg} \alpha = \frac{0,8}{0,6} = \frac{3}{4}$.

Відповідь. 0,6; $\frac{3}{4}$.

Завдання 2. Знайдіть висоту рівнобедреного трикутника, проведену до основи, якщо основа дорівнює 12 см, а кут при вершині трикутника дорівнює 120°.

Розв'язання.

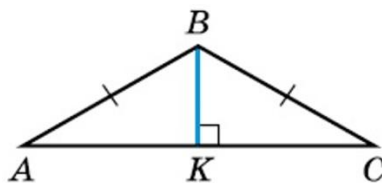

Рис. 5

Нехай ABC – даний трикутник, $AB=BC$, $AC=12$ см, $\angle ABC=120^\circ$ (рис. 5).

Проведемо до основи AC висоту BK , яка є також медіаною і бісектрисою. Тоді $KC = \frac{AC}{2} = \frac{12}{2} = 6$ (см), $\angle KBC = \angle ABC : 2 = 120^\circ : 2 = 60^\circ$.

Із $\triangle BKC$ ($\angle K = 90^\circ$): $\operatorname{tg} \angle KBC = \frac{KC}{BK}$, звідси

$$BK = \frac{KC}{\operatorname{tg} \angle KBC} = \frac{6}{\operatorname{tg} 60^\circ} = \frac{6}{\sqrt{3}} = \frac{6\sqrt{3}}{3} = 2\sqrt{3} \text{ (см)}.$$

В і д п о в і д ь. $2\sqrt{3}$ см.

Завдання 3. Знайдіть косинус, синус, тангенс та котангенс кута 37° .

Р о з в' я з а н н я.

$$\sin 37^\circ = 0,602; \cos 37^\circ = 0,799;$$

$$\operatorname{tg} 37^\circ = 0,754; \operatorname{ctg} 37^\circ = 1,327.$$

Градуси	$\sin \alpha$ $0^\circ \leq \alpha \leq 45^\circ$	$\operatorname{tg} \alpha$ $0^\circ \leq \alpha \leq 45^\circ$	$\operatorname{ctg} \alpha$ $0^\circ \leq \alpha \leq 45^\circ$	$\cos \alpha$ $0^\circ \leq \alpha \leq 45^\circ$	Градуси
37	0,602	0,754	1,327	0,799	53
Градуси	$\cos \alpha$ $45^\circ \leq \alpha \leq 90^\circ$	$\operatorname{ctg} \alpha$ $45^\circ \leq \alpha \leq 90^\circ$	$\operatorname{tg} \alpha$ $45^\circ \leq \alpha \leq 90^\circ$	$\sin \alpha$ $45^\circ \leq \alpha \leq 90^\circ$	Градуси

Завдання 4. Знайдіть косинус, синус, тангенс та котангенс кута 53° .

Р о з в' я з а н н я.

$$\sin 53^\circ = 0,799; \cos 53^\circ = 0,602;$$

$$\operatorname{tg} 53^\circ = 1,327; \operatorname{ctg} 53^\circ = 0,754.$$

Градуси	$\sin \alpha$ $0^\circ \leq \alpha \leq 45^\circ$	$\operatorname{tg} \alpha$ $0^\circ \leq \alpha \leq 45^\circ$	$\operatorname{ctg} \alpha$ $0^\circ \leq \alpha \leq 45^\circ$	$\cos \alpha$ $0^\circ \leq \alpha \leq 45^\circ$	Градуси
37	0,602	0,754	1,327	0,799	53
Градуси	$\cos \alpha$ $45^\circ \leq \alpha \leq 90^\circ$	$\operatorname{ctg} \alpha$ $45^\circ \leq \alpha \leq 90^\circ$	$\operatorname{tg} \alpha$ $45^\circ \leq \alpha \leq 90^\circ$	$\sin \alpha$ $45^\circ \leq \alpha \leq 90^\circ$	Градуси

2. Завдання для самостійного опрацювання.

Завдання 5. Знайдіть значення виразів:

1) $\sin 60^\circ + \cos 30^\circ$;   2) $\sin 45^\circ \cdot \cos 45^\circ$;

3) $\sin^2 30^\circ + \cos^2 60^\circ$;   4) $\operatorname{tg} 30^\circ \cdot \cos 60^\circ$.

Завдання 6. Знайдіть косинус кута: 1) 25° ; 2) 39° ; 3) 83° .

Завдання 7. Знайдіть синус кута: 1) 35° ; 2) 49° ; 3) 89° .

Завдання 8. Знайдіть тангенс кута: 1) 15° ; 2) 59° ; 3) 72° .

Завдання 9. Знайдіть величину гострого кута x , якщо:

1) $\sin x = 0,013$; 2) $\cos x = 0,211$; 3) $\operatorname{tg} x = 0,322$.

IV. Підсумки заняття.

1. Питання для самоперевірки.

✚ Як пов'язані між собою $\operatorname{tg} \alpha$, $\sin \alpha$, $\cos \alpha$?

✚ Як пов'язані між собою $\operatorname{ctg} \alpha$, $\sin \alpha$, $\cos \alpha$?

✚ Як пов'язані між собою $\operatorname{tg} \alpha$ і $\operatorname{ctg} \alpha$?

✚ Як пов'язані між собою $\sin \alpha$ і $\cos \alpha$?

✚ Чому дорівнює $\sin(90^\circ - 30^\circ)$, $\cos(90^\circ - 30^\circ)$, $\operatorname{tg}(90^\circ - 30^\circ)$, $\operatorname{ctg}(90^\circ - 30^\circ)$.

✚ Чому дорівнює $\sin 30^\circ$, $\cos 30^\circ$, $\operatorname{tg} 30^\circ$, $\operatorname{ctg} 30^\circ$?

✚ Чому дорівнює $\sin 45^\circ$, $\cos 45^\circ$, $\operatorname{tg} 45^\circ$, $\operatorname{ctg} 45^\circ$?

✚ Чому дорівнює $\sin 60^\circ$, $\cos 60^\circ$, $\operatorname{tg} 60^\circ$, $\operatorname{ctg} 60^\circ$?

2. Експрес-контроль.

Для проходження швидкого експрес-контролю виконайте завдання за посиланням на Google Forms:

<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfufKs5fOzcwZOwYhbbKUPkAMuobbEx0wVwf89C1Xxm1uQj4A/viewform>

Якщо ви маєте проблеми із роботою за поданим посиланням, виконайте ці ж завдання, які розташовано нижче:

1) Визначте чому дорівнює $\sin 60^\circ$.

А) $\frac{1}{2}$ Б) $\frac{\sqrt{2}}{2}$ В) $\frac{\sqrt{3}}{2}$ Г) 1

2) Визначте чому дорівнює $\cos 45^\circ$.

А) 1   Б) $\frac{\sqrt{3}}{2}$ В) $\frac{\sqrt{2}}{2}$ Г) $\frac{\sqrt{2}}{2}$

3) Визначте чому дорівнює $\operatorname{tg} 30^\circ$.

А) $\sqrt{3}$ Б) 1   В) $\frac{\sqrt{3}}{3}$ Г) $\sqrt{2}$

4) Обчисліть: $2 \cdot (\sin^2 30^\circ + \cos^2 60^\circ)$.

5) У прямокутному трикутнику один з кутів дорівнює 60° , а катет, який лежить проти нього, дорівнює $6\sqrt{3}$ см. Знайдіть гіпотенузу.

1	2	3	4	5
2 бали	2 бали	2 бали	3 бали	3 бали

3. Самостійна робота.

Для більш якісного засвоєння матеріалу пройдіть тест за посиланням:
<https://online.hneu.edu.ua/mod/quiz/view.php?id=11138>

4. Інтерактивні вправи.

✚ Співставте ліву і праву частини основних тригонометричних тотожностей. Для перевірки правильності завдання, знайдіть пари на сайті LearningApps: <https://learningapps.org/display?v=pa7ord9pj20>

$\operatorname{tg} \alpha$	1	$\operatorname{ctg} \alpha$	$\frac{\sin \alpha}{\cos \alpha}$
$\operatorname{tg} \alpha$	1	$\operatorname{ctg} \alpha$	$\frac{1}{\operatorname{tg} \alpha}$
$\operatorname{tg} \alpha \cdot \operatorname{ctg} \alpha$	$\frac{\cos \alpha}{\sin \alpha}$	$\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha$	$\frac{1}{\operatorname{ctg} \alpha}$

✚ Знайдіть пару значень тригонометричних функцій деяких кутів. Для перевірки правильності завдання, знайдіть пари на сайті LearningApps: <https://learningapps.org/display?v=pczo97nbc20>

$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{\sqrt{3}}{3}$	$\frac{\sqrt{3}}{3}$
$\frac{\sqrt{3}}{2}$	$\frac{\sqrt{3}}{2}$	1	1	$\frac{\sqrt{2}}{2}$
$\frac{\sqrt{2}}{2}$	$\sqrt{3}$	$\sqrt{3}$	$\sin 60^\circ$	$\operatorname{ctg} 30^\circ$

$\operatorname{tg} 30^\circ$	$\cos 60^\circ$	$\sin 45^\circ$	$\operatorname{ctg} 45^\circ$	$\operatorname{ctg} 60^\circ$
$\sin 30^\circ$	$\cos 45^\circ$	$\operatorname{tg} 45^\circ$	$\operatorname{tg} 60^\circ$	$\cos 30^\circ$

V. Домашнє завдання.

Опрацювати матеріали, що знаходяться в папці «Заняття № 4» до цього заняття та § 19 п. 19.2 та § 20 (сторінки 207-208, 213-215 підручника «Геометрія 8 клас» (А.П. Єршова, В.В. Голобородько, С.В. Єршов, О.Ф. Крижановський).